

Identifying the Challenges and Solutions for the Formation of Islamic-Iranian Identity in Elementary School Students

Mokhtar Zakeri ^{1*}

¹Department of Educational Sciences, Farhangian University, Tehran, Iran

* Corresponding author: mokhtarzakeri365@gmail.com

Received: 2024-12-17

Accepted: 2025-01-20

Abstract

Background and purpose: The purpose of this study was to identify the challenges and solutions in the process of forming Iranian Islamic identity of students. **Methodology:** Qualitative research method and data analysis method was inductive method with coding system. The research community included 22,501 elementary school teachers in Hormozgan and the research sample included 15 people (8 women, 7 men). **Results:** The results showed that 11 key categories include the lack of practical commitment of school parents and students' parents to the standards of Iranian Islamic identity, the absence of rich and attractive curriculum content in the field of Iranian Islamic identity, weak performance in relation to teaching methods and appropriate evaluation by education professionals. and the parents of learners regarding Iranian Islamic identity issues, are the creators of the challenges of the formation of Iranian Islamic identity. Also, 12 key categories include creating a suitable support and motivation platform for learners in order to implement the values of Iranian Islamic identity, attractive and enriching educational content in the direction of Iranian Islamic identity, using appropriate educational and evaluation methods in the direction of Iranian Islamic identity, setting up ceremonies and prestigious holding suitable training courses for parents and students' education activists with a focus on Iranian Islamic identity, Allocation of expert staff and suitable and sufficient training time for issues related to Iranian Islamic are learners in the society of solutions for the formation of Iranian Islamic identity. **Conclusion:** The results showed that there are three components of creating a suitable support and motivation platform for learners in order to implement the values of Iranian Islamic identity, attractive and enriching the educational content in the direction of Iranian Islamic identity, and using appropriate educational and evaluation methods in the direction of Islamic identity. Iranians have the most prominence.

Keywords: Challenges, Solutions, Islamic-Iranian identity, Elementary school student

© 2019 Journal of New Approach to Children's Education (JNACE)

This work is published under CC BY-NC 4.0 license.

© 2022 The Authors.

How to Cite This Article: Zakeri, M. (2025). Identifying the Challenges and Solutions for the Formation of Islamic-Iranian Identity in Elementary School Students. *JNACE*, 7(1): 153-167.

شناسایی چالش‌ها و راه‌کارهای شکل‌گیری هویت اسلامی ایرانی در دانش‌آموزان دوره ابتدایی

مختار ذاکری*

^۱ گروه آموزش علوم تربیتی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران
* نویسنده مسئول: mokhtarzakeri365@gmail.com

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۴۰۳/۱۱/۰۱

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۳/۰۹/۲۷

چکیده

زمینه و هدف: هدف این مطالعه، شناسایی چالش‌ها و راه‌کارهای فرآیند شکل‌گیری هویت ایرانی اسلامی دانش‌آموزان دوره ابتدایی بوده است. روش پژوهش: ابزار پژوهش، مصاحبه نیمه ساختاریافته محقق ساخته (سال ۱۴۰۳) بود. روش پژوهش کیفی و شیوه تحلیل داده‌ها، روش استقرایی با نظام کدگذاری بود. جامعه‌ی پژوهشی شامل معلمان ابتدایی هرمزگان و نمونه پژوهشی شامل ۱۵ نفر بود. یافته‌ها: یافته‌های پژوهش نشان داد، ۱۱ مقوله کلیدی شامل عدم التزام عملی اولیای مدرسه و اولیای دانش‌آموزان به معیارهای هویت اسلامی ایرانی، عدم وجود محتوای درسی غنی و جذاب در حوزه هویت اسلامی ایرانی، ضعف عملکردی در ارتباط با روش‌های آموزشی و ارزشیابی مناسب از سوی دست‌اندرکاران آموزش و والدین فراگیران در خصوص مسائل هویت اسلامی ایرانی، عدم اختصاص زمان کافی و مناسب برای آموزش مسائل فرهنگی و هویتی، عدم وجود زیرساخت‌های مالی و تجهیزاتی و نرم‌افزاری در خصوص آموزش مسائل فرهنگی، هم‌راستابودن عملکرد مدرسه، جامعه و خانواده‌ها در هویت‌بخشی به فراگیران، تهاجم فرهنگی ناشی از رسانه‌ها و فضای مجازی، عملکرد نامطلوب و عدم غنای رسانه ملی در خصوص هویت‌بخشی اسلامی ایرانی، نبود نیروی متخصص در خصوص هویت‌بخشی اسلامی ایرانی به فراگیران در مدرسه و جامعه، روند روبه افزایش آسیب‌های اجتماعی در جامعه و ضعف در حوزه برنامه‌ریزی درسی در ارتباط با هویت‌بخشی اسلامی ایرانی، ایجادکننده چالش‌های شکل‌گیری هویت اسلامی ایرانی هستند. هم‌چنین ۱۲ مقوله کلیدی شامل ایجاد بستر حمایتی و انگیزشی مناسب برای فراگیران در جهت پیاده‌سازی ارزش‌های هویت اسلامی ایرانی، جذاب و غنی‌سازی محتوای آموزشی در جهت هویت‌بخشی اسلامی ایرانی، بکارگیری روش‌های مناسب آموزشی و ارزشیابی و برپایی مراسمات و مسابقات فاخر با رویکرد علمی فرهنگی در جهت هویت‌بخشی اسلامی ایرانی، برگزاری دوره‌های مناسب آموزشی برای والدین و فعالان تربیت فراگیران با محوریت هویت اسلامی ایرانی، اختصاص نیروی متخصص و زمان مناسب و کافی آموزشی برای موضوعات مرتبط با هویت اسلامی ایرانی، تقویت اقتصاد آموزش و پرورش و تدارک زیرساخت‌های لازم برای تحقق هویت اسلامی ایرانی، تقویت حلقه‌های ارتباطی بین دست‌اندرکاران تربیت فرهنگی و هویتی، حمایت همه‌جانبه از رسانه ملی و آموزش نحوه کنترل و استفاده از فضای مجازی در جهت اعتدالی هویت اسلامی ایرانی و افزایش سطح سواد هویت اسلامی ایرانی فراگیران در جامعه راه‌کارهای شکل‌گیری هویت اسلامی ایرانی هستند. نتیجه‌گیری: نتایج نشان داد، سه مولفه ایجاد بستر حمایتی و انگیزشی مناسب برای فراگیران در جهت پیاده‌سازی ارزش‌های هویت اسلامی ایرانی، جذاب و غنی‌سازی محتوای آموزشی در جهت هویت‌بخشی اسلامی ایرانی، بکارگیری روش‌های مناسب آموزشی و ارزشیابی در جهت هویت‌بخشی اسلامی ایرانی بیشترین برجستگی را دارا می‌باشند.

واژگان کلیدی: چالش‌ها، راه‌کارها، هویت اسلامی ایرانی، دانش‌آموزان دوره ابتدایی

تمامی حقوق نشر برای فصلنامه رویکردی نو بر آموزش کودکان محفوظ است.

شیوه استناد به این مقاله: ذاکری، مختار. (۱۴۰۴). شناسایی چالش‌ها و راه‌کارهای شکل‌گیری هویت اسلامی ایرانی در دانش‌آموزان دوره ابتدایی.

فصلنامه رویکردی نو بر آموزش کودکان، ۷(۱): ۱۶۷-۱۵۳.

مقدمه

آموزش و پرورش در هر کشوری یکی از مهمترین ارکان سازنده هویت آن جامعه است. در کشور ما نیز یکی از اولویت‌های مهمی که آموزش و پرورش به آن پرداخته است، مسئله هویت اسلامی و هویت ملی می‌باشد، که در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش آماده است. از میان دوره‌های تحصیلی در آموزش و پرورش، دوره دبستان از مهمترین دوره‌های تحصیلی در تمام نظام‌های آموزش و پرورش جهان است، زیرا شکل‌گیری شخصیت و رشد همه جانبه فرد در این دوره‌ها بیشتر انجام می‌شود. آموزش ابتدایی نقش مهمی در عملکرد دانش‌آموزان در سال‌های تحصیلی آینده دارد و درک اهمیت این دوره بسیار حیاتی است. برنامه‌ریزی برای ایجاد و تقویت هویت در این دوره بسیار مهم و ضروری است (رهبر قاضی و ایمانیان مفرد، ۱۳۹۶).

اهمیت و رواج فزاینده‌ی مفهوم هویت و مضامین مربوط به آن در دوره‌ی معاصر، ناشی از واقعیتی است که دوران گذار - حرکت از جامعه سنتی به جامعه مدرن نامیده می‌شود. دوره‌ای که موجب تغییرات شدید هویتی شده است. در جوامع سنتی، هویت اجتماعی افراد و گروه‌ها مبتنی بر ویژگی‌های انتسابی است. اما در جوامع مدرن، ویژگی‌ها و رفتارهای فردی که خود افراد آنها را کسب کرده‌اند، مبنای هویت‌های جمعی آنان به شمار می‌رود. از این رو در جامعه معاصر، جهت‌گیری جامعه‌شناسی فرهنگ، توجه به اهمیت روزافزون ویژگی‌های انتسابی در شکل دادن به هویت‌های جمعی است. (جد «JD» به نقل از پاکوفته، نصری، نصرالهی و فرخی، ۱۴۰۰)

روح فرهنگ غربی در بسیاری از فرهنگ‌های غیرغربی تجلی یافته است. مک دونالد و غذاهای مک دونالد و کالاهای آن، کوکاکولا، لباس‌های جین، موزیک راک و بسیاری از جنبه‌های فرهنگ آمریکایی در میان جوامع اسلامی نیز دیده می‌شود. مسلمانان احساس خطر، تحقیر، اهانت و از دست دادن همه ارزش‌های انسانی و مذهبی خود را می‌کنند. آنها گمان می‌کنند در صورت عدم مقاومت، صلح و آرامش خود را از دست می‌دهند. بدین ترتیب، این مقاومت ناشی از احساس خطر و ناامنی است که مسلمانان نسبت به فرهنگ غرب احساس می‌کنند. قیام‌ها و جنبش‌های مذهبی و بیداری اسلامی در کشورهای اسلامی، واکنشی در برابر فرهنگ غرب و سال‌ها تحقیر و اهانت مستبدان داخلی و استعمار و جهانی سازی است. آنچه امروز مطرح است، رواج و گسترش فرهنگ و ارزش‌های غربی به عنوان ارزش‌های جهانی است و داد و ستد فرهنگی و تعامل ادیان نیست. با توجه به موقعیت استراتژیک ایران و جهان اسلام، جوان بودن جمعیت ایران، تحولات خاص میان‌نسلی و بی‌توجهی و گاه کم‌توجهی

در مواجهه با هجوم و نفوذ فرهنگ‌های بیگانه از طرق مختلف در عصر جهانی شدن و غیره، بررسی آثار جهانی شدن بر جوامع اسلامی، هویت و سبک زندگی ایرانی اسلامی و تهدیدها و چالش‌های پیش‌روی جامعه ایرانی مورد توجه است (مؤذن پور، موسوی و مظاهری، ۱۳۹۸).

جامعه ایران طی ۵۰ سال گذشته از جهات مختلف و تحت تاثیر عواملی چون ارتباطات، شهرنشینی، گسترش آموزش و پرورش تغییرات سریعی داشته که این تغییرات هم مزایای در زمینه سطح رفاه، آموزش و بهداشت داشته و هم معضلاتی چون تضعیف اخلاقیات، مشکلات بهداشتی و بیماری‌های روانی، افت تحصیلی و... را به دنبال داشته است. در کنار این مشکلات داخلی، مشکلات جهانی نیز مطابق سایر کشورها، دامنگیر جامعه ما نیز شده است. در چنین وضعیتی هرگونه تصمیم‌گیری نادرست ممکن است مشکلات بیشتری را ایجاد کند. آموزش و پرورش کشور ما نیز رسالت توجه به نیازهای جامعه متحول و مدرن را به عهده دارد اما این زمانی امکان‌پذیر است که نظام آموزشی، همپای تحولات، به روز شود و بتواند رهبری تحولات مربوط به وظایف خود را به دست بگیرد (افتخاری، افتخاری و مسلمی، ۱۳۹۸). از نظر کارشناسان تقویت باورهای دینی، فرهنگی و اجتماعی باعث می‌شود که فرد از خود تعریف مشخصی داشته باشد. بنابراین آموزش و پرورش باید هویت دینی و ملی انسانهای جامعه ایران را ارتقا بخشد، آن هم به شکلی که آنها به مسلمان بودن و ایرانی بودن خود افتخار کنند (صبوری خسرو شاهی، ۱۳۸۹).

جهت پرورش هویت دینی فعالیت گسترده‌ای در سطح فرهنگ عمومی جامعه و نظام‌های آموزشی به ویژه آموزش و پرورش انجام شده است، مثلا ایجاد معاونت پرورشی در وزارت آموزش و پرورش، افزایش ساعت دروس دینی، قرآن و عربی، ایجاد درس پرورشی، اجرای طرح امین از جمله این اقدامات بوده است. بررسی‌های به عمل آمده همگی موید این نکته است که پرورش هویت دینی دانش‌آموزان در مدارس از وضعیت مطلوبی برخوردار نیست و گاهی عملکردهای نظام آموزش و پرورش در تربیت دینی دانش‌آموزان با تاثیراتی معکوس همراه گردیده و باعث شده است تا ناکارآمدی‌های مذکور در بحران آفرینی رفتار دینی نوجوانان سهم داشته باشد و بین وضع موجود و مطلوب پرورش هویت دینی فاصله ایجاد کند. وجود این فاصله می‌تواند به بحران‌های روحی و فکری، فرهنگی، اعتقادی، سیاسی و اجتماعی شکسته شدن حریم‌های فردی و اجتماعی و بی‌هویتی دانش‌آموزان در تربیت دینی منجر شود (صمدی، ۱۴۰۱).

در شرایطی که یکی از بحران‌های عصر کنونی، احساس پوچی، سرگردانی و بی‌هدفی است، هویت بیش از پیش اهمیت می‌یابد

در جهت رفع این مشکلات از سوی مربیان و مسئولین مربوطه، گام برداشته شود، لذا چنین پژوهشی می تواند زمینه ساز ارائه راهکارهایی برای مسئولین مربوطه باشد. پژوهش حاضر نیز سعی دارد در جهت کمک به تحقق و تقویت هویت اسلامی ایرانی در جامعه به شناسایی چالش ها و راهکارهای شکل گیری هویت اسلامی ایرانی در دانش آموزان ابتدایی بپردازد و از این طریق به برنامه ریزان و معلمان جهت برنامه ریزی کارآمد و در نهایت آموزش بهتر کودکان و داشتن جامعه ای با هویت اسلامی ایرانی کمک کند.

اهداف پژوهش حاضر عبارتند از

۱. شناسایی چالش های شکل گیری هویت اسلامی ایرانی در دانش آموزان دوره ابتدایی
۲. ارائه راهکارهای شکل گیری هویت اسلامی ایرانی در دانش آموزان دوره ابتدایی

پیرو اهداف فوق، پرسش های پژوهش عبارتند از

۱. چالش های شکل گیری هویت اسلامی ایرانی در دانش آموزان دوره ابتدایی چیست؟
۱. راهکارهای شکل گیری هویت اسلامی ایرانی در دانش آموزان دوره ابتدایی چیست؟

و نقش مدیریت بحران در زمینه هویت و بحران های اجتماعی ناشی از فضای مجازی و شبکه های اجتماعی به وضوح احساس می شود. کشور، امروز درگیر جنگ نظامی نیست اما درگیر جنگ سیاسی، اقتصادی و امنیتی است و بالاتر از همه درگیر جنگ فرهنگی است، این را اگر کسی نداند، خواب خواهد ماند. این که ندانی دشمن در صدد حمله است و این حمله از کجا و چگونه است، مطمئن باشید شکست می خورید (رهبر قاضی و ایمانیان، ۱۳۹۶). در کشور ما در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش که یکی از مهمترین اسناد و برنامه های کلان آموزش و پرورش است، در مجموع ۲۹۲ مرتبه به مولفه های هویت دینی و ۱۴۰ مرتبه به مولفه های هویت انقلابی توجه شده است و تاکید سند تحول بنیادین آموزش و پرورش بر مولفه های هویت به ویژه هویت دینی و انقلابی می تواند زمینه ساز توجه بیشتر برنامه های درسی و به ویژه کتاب های درسی و ابعاد و مولفه ها و نمادهای هویت دینی و انقلابی باشد (محمودی، ۱۳۹۷).

پژوهش حاضر سعی دارد به شناسایی چالش ها و راهکارهای فرایند شکل گیری هویت اسلامی-ایرانی در دانش آموزان ابتدایی بپردازد. پرداختن به این موضوع می تواند گامی موثر در تحقق و تقویت هویت اسلامی-ایرانی در دوره ابتدایی و همچنین کمک به برنامه ریزان و معلمان جهت برنامه ریزی کارآمد و در نهایت آموزش بهتر کودکان باشد. انجام پژوهش حاضر می تواند منجر به ارائه راهکارهایی جهت تقویت هویت اسلامی ایرانی در بین دانش آموزان شده و مشکلات پیش روی آن را شناسایی کرده تا

جدول ۱: خلاصه ابعاد و شاخص های هویت از دیدگاه نظریه پردازان و پژوهشگران (شهبازی، عنبران، جعفری، هاشمی، سلطانی فر، ۱۴۰۲)

ابعاد	نظریه پرداز/پژوهشگر	شاخص ها
هویت دینی	اریکسون گل محمدی (۱۳۹۶) حاجیانی (۱۳۷۹) رحیمی نژاد (۱۳۷۴) خوشاری (۱۳۹۰)	باورها و عقاید معنوی و روحانی شخص / آگاهی فرد به نحوه ارتباطش با دین / پیامدهای ارزشی معمولاً مثبتی که فرد بر این ارتباط مترتب می داند. / احساس خاص فرد از دین با نسبت به دین خاص و نسبت به دیگرانی که با دین رابطه ای مشابه دارند.
هویت قومی	اریکون الطائی (۱۳۹۶) سید امامی (۱۳۸۷)، Walke & Caro (2001)	علاقه مند به قومیت و ویژگی ها و ارزش های منتسب به گروه قومی / تعلق و تفاخر قومی / تفکیک قومی
هویت ملی	اریکسون شمشیری (۱۳۸۷) احمدی (۱۳۸۹) ابوالحسنی (۱۳۸۹) حاجیانی (۱۳۸۳)	منافع مشترک / تاریخ مشترک / سرنوشت مشترک / همبستگی با سرزمین / دین و آئین / آداب و مناسک / تاریخ / زبان و ادبیات / مردم / دولت
هویت خانوادگی	عبداللهی (۱۳۷۵) شیخاوندی (۱۳۸۰) چلبی (۱۳۹۵)	نسبتهای خونی / ژنتیکی / تعلق / داستکی مشترک / تعهد / ارتباطات / مناسک خانوادگی /
هویت جنسی	احیایی (۱۳۹۴) سلطانی زاده و همکاران (۱۳۹۸)، Segali (2000)	حس شخصی از زن و مرد بودن / صفت ها ، ارزشها ، رفتارها و ویژگی هایی که به خود نسبت می دهند/ و تطابق آن با هنجارها و ارزش هایی که در جامعه و فرهنگ برای زنان و مردان / سبک مو، لباس، نقشهای شغلی و سایر فعالیت ها و خصوصیات اکتسابی فرهنگی /
هویت فرهنگی	الطائی (۱۳۹۶)، Dafte (2007) Metbuz (2000)، گیدنز (۱۳۹۷)	آداب و رسوم / زبان / دین / سنن و ارزش ها / توقعات و دانشها / شیوه های فکری / سبک (اسلوب) زندگانی

۹۲ درصد پاسخ دهندگان نیز هویت مذهبی را مهم عنوان کرده‌اند.

Froehlich (2020) در پژوهش خود با عنوان بررسی طولی هویت‌های قومی و ملی کودکان دارای سابقه مهاجرت در آلمان بر این نکته تاکید دارد که نحوه تعریف قومیت و ملیت مهاجران برای ادغام اهمیت دارد: آنها می‌توانند با گروه قومی خود، جامعه‌پذیرنده و ترکیبی از هر دو همذات‌پنداری کنند. آنها یک مطالعه طولی با کودکان دبستانی با سابقه مهاجرت ۲۰۰ نفر ۹ تا ۱۰ سال در آلمان درباره پیش‌بینی کننده‌های هویت‌های قومی و ملی و ثبات این دو هویت انجام دادند. هویت قومی بیش از هویت ملی مورد تایید قرار گرفت.

Brown, Barker & Rahman (2020) در تحقیقی با عنوان تضاد هویتی وابسته به عشق شهوانی در زنان و مردان در یک نمونه اینترنتی به این نتیجه رسید که زنان و مردان در اینترنت با دوگانگی هویتی جنسی مواجه هستند.

Gouvea (2020) در پژوهشی با موضوع تحقیقات اخیر در مورد هویت دانش‌آموزان: پیشبرد تئوری و عمل برای ایجاد اختلال نابرابری‌ها بیان می‌کند هویت دانش‌آموزان با تجربیات یادگیری در داخل و خارج کلاس درس شکل می‌گیرد.

پژوهش‌ها نشان می‌دهند تاثیر برنامه‌ها و فعالیت‌های مدارس در زمینه هویت اسلامی-ایرانی در تعلیم و تربیت کشور ما در فعل دانش‌آموزان کم رنگ بوده و به درستی نتوانسته است پایبندی به ارزش‌ها، باورها، هنجارها و... در دانش‌آموزان ایجاد کند. برای بهره‌وری بیشتر برنامه‌ها و فعالیت‌های مدارس، نیازمند انجام تحقیقات بیشتر و مشخص کردن چالش‌ها و ارائه راهکارهای مناسب می‌باشیم که بتوانیم کاستی‌ها را برطرف و در جهت هویت قوی و ایجاد تمدن ناب ایرانی - اسلامی قدم برداریم.

روش پژوهش

این پژوهش در قالب پارادایم کیفی انجام خواهد شد. روش پژوهش، روشی پیمایشی است به این معنا که مولفه‌های موردنظر در حین انجام پژوهش و تحلیل داده‌ها پدید می‌آیند. رویکرد تجزیه و تحلیل داده‌ها رویکرد توصیفی تفسیری است. در این رویکرد مستلزم حدودی از تفسیر و نیز پیش از آن انتخاب اطلاعات است.

نمونه پژوهش حاضر شامل معلمان، مدیران، مربیان پرورشی، متخصصان تعلیم و تربیت و کارشناسان آموزش ابتدایی استان هرمزگان خواهد بود که به روش نمونه‌گیری هدفمند با رعایت اصل حداکثر تنوع و رسیدن به حد اشباع انتخاب خواهند شد. پژوهش‌گر به عنوان ابزار پژوهش به منظور جمع‌آوری داده‌ها، از روش مصاحبه عمیق بهره خواهد برد.

پیرامون هویت اسلامی ایرانی پژوهش‌های متعددی به انجام رسیده است که به برخی از آنان اشاره می‌کنیم:

حیدریان نور، حسین پناهی و نیازی (۱۴۰۲) پژوهشی با موضوع فراتحلیل ارتباط استفاده از رسانه‌های اجتماعی مجازی و هویت ملی (بررسی مطالعات انجام شده از سال ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۸) انجام داده‌اند. نتایج تحلیل ناهمگنی تأیید کننده دیدگاه نظریه پردازانی است که رویکرد واقع‌بینانه دارند و معتقد به آثار تو امان مثبت و منفی فضای مجازی هستند و مقدار اندازه اثر ترکیبی تأیید کننده دیدگاهی است که به تأثیر منفی فضای مجازی بر هویت تأکید دارد.

شکرپیگی و شکرپیگی (۱۴۰۲) پژوهشی با موضوع عوامل مؤثر بر تقویت آینده‌نگری و هویت دینی با تأکید بر قرآن و حدیث انجام داده‌اند. نتایج این اثر نشان می‌دهد که مبانی خدانشناسی، انسان‌شناسی و جهان‌شناسی در شکل‌گیری و تثبیت هویت دینی مؤثر بوده و از سوی دیگر عوامل مهمی مانند ایمان به خدا، باور به آخرت، تفکر، داشتن هدف، مشورت طلبی، تاریخ‌نگری و... سبب تقویت آینده‌نگری می‌گردد.

صمدی (۱۴۰۱) پژوهشی با عنوان بررسی علل آسیب‌پذیری نظام آموزشی در پرورش هویت دانش‌آموزان انجام داد. نتایج آن نشان می‌دهد عوامل علی‌آسیب‌پذیری در پرورش هویت دینی عبارت از ضعف سیاست‌گذاری نظام آموزشی در حوزه‌های مختلف از جمله رویکرد، تربیت نیروی انسانی، برنامه‌ریزی درسی، تعلیمات دینی و گسست ارتباطی بین عوامل مؤثر در تربیت است. عوامل زمینه‌ای آسیب‌پذیری پرورش هویت دینی عبارت از کم‌توجهی به مقتضیات رشدی نوجوانان، کم‌توجهی به ضعف خانواده‌ها در امر تربیت دینی فرزندان، نگاه ایدئولوژیک نظام سیاسی به دین است و در بخش عوامل مداخله‌گر می‌توان از مدرنیسم، عملکرد ضعف نهادهای دینی، رسانه و گروه دوستان یاد نمود.

مقصودی، گلشاهی و نیک سیرت فر (۱۴۰۱) پژوهشی با موضوع الگوی مطلوب بازنمایی هویت ملی در کتب درسی پایه ابتدایی بر اساس الگوی فراشناختی انجام داده‌اند. آموزش و پرورش یکی از حوزه‌های زندگی بشر است که با فرهنگ پیوندی عمیق دارد. یافته‌ها حاکی از آن است که بازنمایی هویت ملی در کتابهای درسی نه بر اساس الگوی فراشناختی بلکه بر اساس الگوی احساسی انجام شده است و وجوه شناختی و فراشناختی هویت ملی در کتاب‌های پایه ابتدایی به طور جدی مورد غفلت قرار گرفته است.

Dusanic (2019) در پژوهشی با موضوع «هویت دینی جوانان در جمهوری سرپسکا»، دریافته‌اند؛ اکثر جوانان (۷۱ درصد) مذهبی هستند؛ اما فعالیت‌های خاص مذهبی کمتر از آنها بروز می‌کند.

مشخص می شوند. در مرحله نهایی پژوهشگر با استفاده از شیوه کدگذاری انتخابی به استخراج مقوله های اصلی و مفهوم پردازی اقدام می کند.

یافته های پژوهش

در پاسخ به پرسش اول پژوهش درخصوص **چالش های شکل گیری هویت اسلامی ایرانی**، با تحلیل انجام گرفته بر روی متن مصاحبه ها، پس از سه مرحله کدگذاری جدول زیر حاصل شد. هر یک از ستون های زیر برآمده از یک مرحله از کدگذاری است:

روش تجزیه و تحلیل داده ها در این پژوهش روش تحلیل استقرایی با نظام کدگذاری داده ها است. در روش استقرایی پژوهشگر با مقایسه مستمر داده ها به ساخت مفاهیم اقدام می کند به این صورت که پس از نوشتن متن مصاحبه و داده های حاصل از مشاهده مستقیم با نگاه اجمالی به داده ها زمینه سازواری داده ها مفاهیم و به ساخت مفاهیم اقدام گردیده و همزمان با ساخت مفاهیم نکات کلیدی مرتبط با موضوع پژوهش از متن مصاحبه ها به شیوه کدگذاری باز استخراج و کدهای مربوط به هر نکته مشخص می شوند. در مرحله بعد با کنار هم قرار دادن نکات کلیدی و مقایسه مستمر داده مفاهیم اولیه و بطور همزمان مقوله های اولیه شکل گرفتند. سپس با استفاده از روش کدگذاری محوری مقوله های مرکزی

جدول ۲: یافته های پرسش اول

کد	نکات کلیدی (کدگذاری باز)	مفاهیم اصلی (کدهای محوری)	مقوله های کلیدی (کدهای گزینشی)
۱م	عدم التزام مدارس به فرهنگ اسلامی ایرانی،	نبود التزام عملی مدارس و مجریان آن به فرهنگ و هویت اسلامی ایرانی	عدم التزام عملی اولیای مدرسه و اولیای دانش آموزان به معیارهای هویت اسلامی ایرانی
۴م ۲م ۱۱م ۵و۴	<ul style="list-style-type: none"> عدم تناسب گفتار با عمل بزرگسالان عدم تاکید برخی خانواده ها بر هویت دینی ارزش نداشتن هویت اسلامی ایرانی در بین والدین دانش آموزان عدم احترام و التزام به این هویت در بین خانواده ها و فرزندان شان 	نبود التزام عملی والدین و بزرگسالان جامعه درخصوص مضامین هویت دینی	
۲م ۳م ۱۱م	<ul style="list-style-type: none"> به جذاب نبودن کتاب ها در حوزه محتوایی مربوط به هویت اسلامی ایرانی نبود محتوای خلاق و جذاب 	عدم جذابیت محتوای فرهنگی کتاب های درسی	عدم وجود محتوای درسی غنی و جذاب در حوزه هویت اسلامی ایرانی
۳م	کتاب ها در فرهنگ و هویت ایرانی و اسلامی خوب و غنی نیست	عدم غنای علمی کتب درسی در حوزه هویت بخشی	
۴م ۱۴م	مباحث مربوط به ارزش های اسلامی و ملی را در درجه دوم از حیث اهمیت قرار می گیرند.	اولویت نداشتن مباحث فرهنگی و هویتی در نظام آموزش در همه سطوح	
۴م	روشهای نامناسب آموزشی	روشهای نامناسب آموزش مدارس در حوزه هویت بخشی	ضعف عملکردی در ارتباط با روشهای آموزشی و ارزشیابی مناسب از سوی دست اندرکاران آموزش و والدین فراگیران درخصوص مسائل هویت اسلامی ایرانی
۲م ۲م	عدم آگاهی بخشی به قشر دانش آموز از جلوه های زیبایی فرهنگ و هویت اسلامی	عدم معرفی دقیق فرهنگ اسلامی ایرانی به فراگیران	

کد	نکات کلیدی (کدگذاری باز)	مفاهیم اصلی (کدهای محوری)	مقوله‌های کلیدی (کدهای گزینشی)
۳۲م ۳۱م	<ul style="list-style-type: none"> • ناآگاهی بسیاری از والدین از روش‌های تربیتی اسلامی • عدم آگاهی و نبود دانش کافی والدین در مورد شناخت ویژگی بچه‌ها و رفتار آنها در سنین مختلف زندگی • عدم آگاهی از شیوه‌های فرزند پروری مناسب 	<p>ناآگاهی والدین از محتوا و روشهای مناسب تربیت فرهنگی</p>	<p>ضعف عملکردی در ارتباط با روشهای آموزشی و ارزشیابی مناسب از سوی دست اندرکاران آموزش و والدین فراگیران درخصوص مسائل هویت اسلامی ایرانی</p>
۲۴م	ارتباط‌های نادرست والدین به بچه‌ها	ارتباط نادرست والدین و اولیای مدرسه با فراگیران	
۱۹م	کامل و جامع ارائه ندادن محتوای کتاب درسی توسط معلمان	ضعف عملکردی معلمان در آموزش مفاهیم فرهنگی اجتماعی	
۲۱۴م	ارزشیابی تحقق اهداف از مهم‌ترین مشکلات در بحث تربیت اسلامی است	ضعف نظام ارزشیابی در حوزه هویت سنجی اسلامی ایرانی	
۳۱۵م	والدین در برخی موارد اراده‌ی کافی برای تربیت کودک ندارند	عدم اقدام عملی والدین در خصوص آموزشهای فرهنگی به فرزندانشان	
۵۱م	ساعت مجزا برای امور تربیتی و پرورشی حوزه هویت در مدارس اختصاص داده نشده	عدم اختصاص ساعت درسی مجزا برای برنامه‌های فرهنگی مدارس	عدم اختصاص زمان کافی و مناسب برای آموزش مسائل فرهنگی و هویتی
۶۱م ۲۹م	<ul style="list-style-type: none"> • نبود بودجه کافی • عدم امکانات و فضاهای آموزشی مناسب 	نبود زیرساختهای مالی، فیزیکی و نرم‌افزاری در حوزه فرهنگی	عدم وجود زیرساختهای مالی و تجهیزاتی و نرم‌افزاری در خصوص آموزش مسائل فرهنگی
۷۱م ۴۳م ۱۱۵م	<ul style="list-style-type: none"> • عدم همراهی والدین • همسو نبودن خانواده با مدرسه • کودکان در معرض آموخته‌های مختلف و ضد و نقیضی از سوی خانواده و مدرسه و فضای مجازی قرار می‌گیرند 	عدم هماهنگی و همراهی همه‌جانبه والدین با مدرسه	همراستا نبودن عملکرد مدرسه، جامعه و خانواده‌ها در هویت بخشی به فراگیران
۱۲م ۱۳م ۲۶م ۱۸م ۱۰م ۱۱۳م	<ul style="list-style-type: none"> • رسانه‌ها، فضای مجازی و همچنین شبکه‌های ماهواره‌ای • تاثیر رسانه در زندگی مردم • تاثیر منفی رسانه‌های منافق • شکل‌گیری رسانه‌های معاند، شبکه‌های مجازی و تبلیغات سوء در این فضاها • محتوای غیراخلاقی فضای مجازی • فضای مجازی و رسانه‌ها 	کارکرد منفی رسانه‌های مخالف و هجمه فضای مجازی	تهاجم فرهنگی ناشی از رسانه‌ها و فضای مجازی
۴۲م	پیروی از علائم، نمادها و باورهای غیر اسلامی	نفوذ فرهنگ غیر اسلامی در جامعه	
۲۳م ۱۱م ۱۰م	<ul style="list-style-type: none"> • عملکرد ضعیف رسانه‌های اسلامی • شبکه‌های اجتماعی (رسانه‌ها) هویت اسلامی و ایرانی را آنچنان که باید در بین دانش‌آموزان خوب جلوه نمی‌دهند • برنامه‌های جذاب مطابق سنین دانش‌آموز کم‌رنگ شده 	عملکرد ضعیف رسانه‌های ملی و اسلامی در خصوص فرهنگ سازی هویت اسلامی ایرانی	عملکرد نامطلوب و عدم غنای رسانه ملی در خصوص هویت بخشی اسلامی ایرانی

۳۳م	عدم جذابیت برنامه ها رسانه و مدرسه	عدم جذابیت برنامه های فرهنگی رسانه ها
۱۵م	عدم وجود سرگرمی ها و بازی های رایانه ایی مناسب و متناسب با هویت ایرانی اسلامی در دانش آموزان	نبود بازیها و محتوای غنی رسانه ای و دیجیتال با موضوعیت هویت اسلامی ایرانی
۲۵م ۳۹م	• کمبود نیروی متخصص در بیشتر مدارس ابتدایی در حوزه ی معاونت پرورشی و امور تربیتی، مشاوره، بهداشت و سلامت روان نیروی متخصص و کارآمد وجود ندارد	کمبود نیروی متخصص در زمینه هویت اسلامی ایرانی
۱۶م	وجود آسیبهای اجتماعی متعدد در جامعه	وجود آسیبهای اجتماعی زیاد در جامعه
۱۷م	عدم تطبیق مفاهیم دینی اسلامی و ایرانی با سن رشد دانش آموزان	عدم تدوین برنامه درسی فرهنگی متناسب با سن فراگیران
۲۷م	مفاهیم کتاب درسی به روز نیستند	به روز نبودن برنامه های درسی با موضوعیت فرهنگی
۱۱۲م	محتوایی بودن و کتاب محور بودن نظام آموزشی	محتوامحور بودن کتب درسی
۱۱۴م	آرمانی بودن محتوای آموزشی در برخی موارد	آرمانی و دست نیافتنی بودن محتوای فرهنگی در برخی موارد
۳۱۴م	حجم زیاد کتب درسی و اهمیت بر تدریس همه ی محتوای کتاب	حجم زیاد محتوای کتاب درسی
۲۱۵م	تاکید بیش از اندازه بر تربیت علمی و شغلی و غفلت از تربیت فرهنگی	عدم موازنه محتوای علمی و محتوای فرهنگی در کتب درسی

ارتباط با هویت بخشی اسلامی ایرانی، ایجادکننده چالشهای شکل گیری هویت اسلامی ایرانی هستند. سه مولفه عدم وجود محتوای درسی غنی و جذاب در حوزه هویت اسلامی ایرانی، ضعف عملکردی در ارتباط با روشهای آموزشی و ارزشیابی مناسب از سوی دست اندرکاران آموزش و والدین فراگیران درخصوص مسائل هویت اسلامی ایرانی و ضعف در حوزه برنامه ریزی درسی در ارتباط با هویت بخشی اسلامی ایرانی بیشترین برجستگی را در این بین دارا هستند و سایر مقولات در درجات بعدی اهمیت قرار می گیرند.

در پاسخ به پرسش دوم پژوهش درخصوص **راهکارهای شکل گیری هویت اسلامی ایرانی**، با تحلیل انجام گرفته بر روی متن مصاحبه ها، پس از سه مرحله کدگذاری جدول زیر حاصل شد. هر یک از ستون های زیر برآمده از یک مرحله از کدگذاری است:

داده های مندرج در جدول فوق بیان گر این است که ۱۱ مقوله کلیدی شامل عدم التزام عملی اولیای مدرسه و اولیای دانش آموزان به معیارهای هویت اسلامی ایرانی، عدم وجود محتوای درسی غنی و جذاب در حوزه هویت اسلامی ایرانی، ضعف عملکردی در ارتباط با روشهای آموزشی و ارزشیابی مناسب از سوی دست اندرکاران آموزش و والدین فراگیران درخصوص مسائل هویت اسلامی ایرانی، عدم اختصاص زمان کافی و مناسب برای آموزش مسائل فرهنگی و هویتی، عدم وجود زیرساختهای مالی و تجهیزاتی و نرم افزاری در خصوص آموزش مسائل فرهنگی، همراستا نبودن عملکرد مدرسه، جامعه و خانواده ها در هویت بخشی به فراگیران، تهاجم فرهنگی ناشی از رسانه ها و فضای مجازی، عملکرد نامطلوب و عدم غنای رسانه ملی در خصوص هویت بخشی اسلامی ایرانی، نبود نیروی متخصص در خصوص هویت بخشی اسلامی ایرانی به فراگیران در مدرسه و جامعه، روند روبه افزایش آسیبهای اجتماعی در جامعه و ضعف در حوزه برنامه ریزی درسی در

جدول ۳: یافته های پرسش دوم

کد	نکات کلیدی (کدگذاری باز)	مفاهیم اصلی (کدهای محوری)	مقوله های کلیدی (کدهای گزینشی)
۱ن۱م	ارزش دادن به دانش آموزان بویژه در حوزه ارزشهای مربوط به هویت اسلامی ایرانی	مفهوم ارزش و احترام قائل شدن به فراگیران بویژه در حوزه ارزشها اسلامی ایرانی	ایجاد بستر حمایتی و انگیزشی مناسب برای فراگیران در جهت پیاده سازی ارزشهای هویت اسلامی ایرانی
۸ن۸م	تقدیر و تشکر از دانش آموزان فعال و علاقمند به این حوزه در مراسمات مختلف	تدارک بسته انگیزشی و تشویقی مناسب برای فراگیران درخصوص آموزشهای حوزه هویت اسلامی ایرانی	
۲ن۱م ۳ن۱۲م	● غنی سازی کتابهای آموزشی با موضوع هویت اسلامی ایرانی محتوای آموزشی به صورت ملموس و به صورت کاملا توجیه شده از حیث اهمیت آن ارائه شود.	غنی سازی کتب درسی درخصوص مقوله هویت اسلامی ایرانی	جذاب و غنی سازی محتوای آموزشی در جهت هویت بخشی اسلامی ایرانی
۱ن۵م	حمایت از دانش بنیان ها جهت طراحی و ساخت انیمیشن ها و بازیهای رایانه ایی جذاب با در نظر گرفتن هویت ایرانی اسلامی	حمایت همه جانبه از تولید محتوای فاخر در حوزه آموزش هویت اسلامی ایرانی	
۲ن۷م ۵ن۸م	● جذابیت محتوا به طوری که سبب اشتیاق و رغبت آنها شود. محتوای متناسب با اهداف و با جذابیت بالا	جذابیت بخشی به محتوای کتب درسی با محوریت آموزش فرهنگی	
۱ن۱۲م	حجم محتواهای مربوط به تعلیم دینی و سایر محتوا تا حد امکان کاهش یابد	کاهش حجم محتوای کتب درسی	
۳ن۱م ۶ن۳م	● ارائه خوب معلمان همراه با مشاهده های عینی و تحقیقی در مورد این درس ها آموزش ارزش های اسلامی در بین دانش آموزان ابتدایی	تدریس مناسب معلمان در ارتباط با هویت اسلامی ایرانی	بکارگیری روشهای مناسب آموزشی و ارزشیابی در جهت هویت بخشی اسلامی ایرانی
۴ن۲م	● ترویج تفکر انتقادی یا تفکر نقادانه ی	آموزش تفکر انتقادی به فراگیران جهت مقابله با تحریفات حوزه هویت اسلامی ایرانی	
۲ن۱۲م	ارزشیابی مداد و کاغذی حذف شود	اصلاح فرایند ارزشیابی در حوزه هویت بخشی	
۴ن۱م ۲ن۳م ۷ن۸م	● برگزاری مراسم ها و تئاتر ها با موضوعات متناسب و ارزشمند در مدارس، مکان ها عمومی و مکان های بازی بچه ها مثل شهر بازی ها با موضوع هویت اسلامی ایرانی ● اجرای همایش ها و کلاس های فوق برنامه و مراسمات خاص به صورت دوره ای در مدارس برگزاری و شرکت در مراسمات ملی و مذهبی	برگزاری مراسمات فاخر در خصوص هویت اسلامی ایرانی	برپایی مراسمات و مسابقات فاخر با رویکرد علمی فرهنگی در جهت هویت بخشی اسلامی ایرانی
۵ن۱م	برگزاری مسابقات با موضوع هویت اسلامی ایرانی و شرکت دادن تمام اقشار جامعه اعم از دانش آموزان تا بزرگسالان در این امر	برگزاری مسابقات علمی فرهنگی در خصوص هویت اسلامی ایرانی	
۶ن۱م ۲ن۵م ۶ن۸م ۱ن۹م	● برگزاری دوره های آموزشی برای مدیران و معلمان مدارس. ● تامین نیروی متخصص ● تربیت و آموزش معلمان معتقد به اسلام و کشور عزیزمان ایران نیروی متخصص و کارآمد	برگزاری دوره های آموزشی مناسب برای معلمان در خصوص هویت اسلامی ایرانی	برگزاری دوره های مناسب آموزشی برای والدین و فعالان تربیت فراگیران با محوریت هویت اسلامی ایرانی
۱ن۲م ۱ن۳م ۱ن۴م	● روند آموزش ها خانواده ها باید سرعت بیشتری به خود بگیرد. ● آموزش به خانواده ها و فرزندان جهت آشنایی با	برگزاری دوره های آموزشی مناسب برای والدین در حوزه هویت اسلامی ایرانی	

		<p>فرهنگ استفاده از فضاهای مجازی، رسانه ها و تکنولوژی های روز دنیا</p> <ul style="list-style-type: none"> • آموزش روش های تربیتی به والدین • اهمیت هویت یابی اسلامی ایرانی برای والدین روشن و واضح گردد • والدین مسلح به اخلاقیات اسلامی، علم اسلامی و روانشناسی شوند • تربیت صحیح خود والدین • آگاهی از شرایط جامعه و تهدیدها • افزایش آگاهی و آموزش والدین با روش های تربیتی اسلامی
<p>اختصاص نیروی متخصص و زمان مناسب و کافی آموزشی برای موضوعات مرتبط با هویت اسلامی ایرانی</p>	<p>اختصاص دادن متولی خاص پیگیری آموزشهای مربوط به هویت اسلامی ایرانی در مدارس</p> <p>اختصاص زمان آموزشی کافی و مناسب برای مقولات فرهنگی</p>	<p>برای هر مدرسه حتما مربی یا معاون پرورشی متولی امر هویتبخشی در نظر گرفته شود</p> <ul style="list-style-type: none"> • ساعتی مجزا برای برگزاری مراسمات و امور تربیتی و پرورشی اختصاص داده شود. • اختصاص ساعت مشخص و مجزا برای برنامه های فرهنگی • برنامه ریزی دقیق و فراهم کردن شرایط مثل نیروی انسانی متخصص
<p>تقویت اقتصاد آموزش و پرورش و تدارک زیرساختهای لازم برای تحقق هویت اسلامی ایرانی</p>	<p>اختصاص زیرساختهای مالی و تجهیزاتی مناسب برای تحقق هویت اسلامی ایرانی</p>	<ul style="list-style-type: none"> • اختصاص بودجه کافی برای برگزاری مراسمات و انجام امور تربیتی و پرورشی • فضای آموزشی مناسب • امکانات آموزشی و بودجه کافی
<p>تقویت حلقه های ارتباطی بین دست اندرکاران تربیت فرهنگی و هویتی</p>	<p>ایجاد حلقه ارتباط مناسب بین خانواده، مدرسه، جامعه و مساجد در آموزش های فرهنگی</p>	<ul style="list-style-type: none"> • امنیت اقتصادی تاثیر مستقیم بر تثبیت هویت در فرزندان جامعه ایفا می کند • تعامل و ارتباط خانواده و مساجد با معلم و مدرسه • ارتباط قوی و محکم مدرسه، خانواده و جامعه
<p>تهیه و تدوین برنامه مناسب درسی در جهت ارتقای هویت اسلامی ایرانی</p>	<p>تدوین برنامه مناسب تربیت معنوی در مدارس</p> <p>تدوین برنامه درسی مناسب و اصولی در راستای هویتبخشی اسلامی ایرانی به فراگیران</p>	<ul style="list-style-type: none"> • توجه به تربیت معنوی افراد • تربیت اسلامی ایرانی فرزندان و آموزش تدریجی مسائل مربوط • متناسب سازی مفاهیم دینی اسلامی و ایرانی با سنین رشد دانش آموزان و تنظیم محتوای مناسب برای هر پایه ی تحصیلی • برنامه ریزی خوب و دقیق و تعیین اهداف شفاف و قابل دسترسی برای هر سنین و پایه تحصیلی • برنامه ریزی های کلان آموزشی و تولید محتوا دقیق، علمی و جذاب
<p>تحقق واقعی ارزشهای هویتی در متولیان تربیتی و الگوهای عملی هویت اسلامی ایرانی در جامعه</p>	<p>متناسب سازی عملکرد و گفتار در بزرگسالان در رابطه با مسائل هویت اسلامی ایرانی در جهت ارائه الگو عملی به فراگیران</p>	<p>تناسب گفتار با عمل بزرگسالان</p>
<p>حمایت همه جانبه از رسانه ملی و آموزش نحوه کنترل و استفاده از فضای مجازی در جهت اعتلای</p>	<p>تقویت رسانه ملی در خصوص انتشار محتوای فرهنگی و هویت بخشی</p>	<p>به کارگیری اصول و تعالیم دینی در جامعه و در روابط اجتماعی</p>
<p>حمایت همه جانبه از رسانه ملی و آموزش نحوه کنترل و استفاده از فضای مجازی در جهت اعتلای</p>	<p>تقویت رسانه ملی در خصوص انتشار محتوای فرهنگی و هویت بخشی</p>	<ul style="list-style-type: none"> • حفظ ارزش های مذهبی، ملی و انتشار آن از طریق خانه، مدرسه و رسانه ها • حمایت رسانه ملی

هویت اسلامی ایرانی	● تولید محتوای فرهنگی برای رسانه ها و فضای مجازی عرضه وسیع تر، ارزش ها، عقاید و آرمان های اساسی مربوط به هویت اسلامی ایرانی	۱۴م
	کنترل فضای مجازی و مدیریت نحوه استفاده از فضای مجازی	۱۳م
افزایش سطح سواد هویت اسلامی ایرانی فراگیران در جامعه	● باید کودکان را با پیشینه پرافتخار و درخشان تمدن اسلامی آشنا کنیم باید زیبایی های فرهنگ و هویت اسلامی را به کودکان نشان دهیم	۱۰م ۱۵م
	آشناسازی فراگیران با تمدن اسلامی ایرانی	۱۰م
	آشنایی با زندگی پاک و مطهر حضرت محمد(ص) و سایر الگوها	۱۰م
	اصلاح رویکرد ناصحیح نسبت به محتوای دینی فرهنگی	۱۲م
	با تعالیم دینی همچون دستورات ایدئولوژیکی رفتار نشود بلکه با توجه اهمیت آن اقدام شود.	۱۲م

بزرگسالان جامعه درخصوص مضامین هویت دینی از سوی دیگر وجود ندارد. منظور از مولفه عدم وجود محتوای درسی غنی و جذاب در حوزه هویت اسلامی ایرانی این است که محتوای فرهنگی کتاب های درسی آن طور که باید و شاید برای فراگیران جذاب نیست؛ غنای علمی کتب درسی در حوزه هویت بخشی دیده نمی شود و مباحث فرهنگی و هویتی در نظام آموزش در سطوح مختلف اولویت ندارند. مولفه ضعف عملکردی در ارتباط با روشهای آموزشی و ارزشیابی مناسب از سوی دست اندرکاران آموزش و والدین فراگیران درخصوص مسائل هویت اسلامی ایرانی، بیانگر این است که در درجه اول روشهای آموزشی مدارس در حوزه هویت بخشی اثربخش نبوده و معرفی دقیق فرهنگ اسلامی ایرانی به فراگیران صورت نگرفته است. از سویی والدین از محتوا و روشهای مناسب تربیت فرهنگی آگاهی لازم را ندارند. ارتباط مناسبی بین والدین و اولیای مدرسه با فراگیران وجود ندارد. همچنین معلمان در آموزش مفاهیم فرهنگی اجتماعی دقیق عمل نکرده اند. در کنار ضعف روشمندی، ضعف نظام ارزشیابی در حوزه هویت سنجی اسلامی ایرانی به چشم می آید. والدین در خصوص آموزشهای فرهنگی به فرزندانشان اقدام عملی را بروز نداده و زمان کافی و مناسب برای آموزش مسائل فرهنگی و هویتی تدارک دیده نشده است. همچنین زیرساختهای مالی و تجهیزاتی و نرم افزاری در خصوص آموزش مسائل فرهنگی فراهم نبوده و عملکرد مدرسه، جامعه و خانواده ها در هویت بخشی به فراگیران همراستا نیست. از سوی دیگر تهاجم فرهنگی ناشی از رسانه ها و فضای مجازی بر پیچیدگی فرایند هویت یابی اسلامی ایرانی فراگیران افزوده است. مقصود از مولفه عملکرد نامطلوب و عدم غنای رسانه ملی در خصوص هویت بخشی اسلامی ایرانی این است که رسانه های ملی و اسلامی در خصوص فرهنگ سازی

داده های مندرج در جدول فوق بیانگر این است که ۱۲مقوله کلیدی شامل ایجاد بستر حمایتی و انگیزشی مناسب برای فراگیران در جهت پیاده سازی ارزشهای هویت اسلامی ایرانی، جذاب و غنی سازی محتوای آموزشی در جهت هویت بخشی اسلامی ایرانی، بکارگیری روشهای مناسب آموزشی و ارزشیابی در جهت هویت بخشی اسلامی ایرانی، برپایی مراسمات و مسابقات فاخر با رویکرد علمی فرهنگی در جهت هویت بخشی اسلامی ایرانی، برگزاری دوره های مناسب آموزشی برای والدین و فعالان تربیت فراگیران با محوریت هویت اسلامی ایرانی، اختصاص نیروی متخصص و زمان مناسب و کافی آموزشی برای موضوعات مرتبط با هویت اسلامی ایرانی، تقویت اقتصاد آموزش و پرورش و تدارک زیرساختهای لازم برای تحقق هویت اسلامی ایرانی، تقویت حلقه های ارتباطی بین دست اندرکاران تربیت فرهنگی و هویتی، تهیه و تدوین برنامه مناسب درسی در جهت ارتقای هویت اسلامی ایرانی، تحقق واقعی ارزشهای هویتی در متولیان تربیتی و الگوهای عملی هویت اسلامی ایرانی در جامعه، حمایت همه جانبه از رسانه ملی و آموزش نحوه کنترل و استفاده از فضای مجازی در جهت اعتدالی هویت اسلامی ایرانی و افزایش سطح سواد هویت اسلامی ایرانی فراگیران در جامعه راه کارهای **شکل گیری هویت اسلامی ایرانی** هستند. در این بین، سه مولفه ایجاد بستر حمایتی و انگیزشی مناسب برای فراگیران در جهت پیاده سازی ارزشهای هویت اسلامی ایرانی، جذاب و غنی سازی محتوای آموزشی در جهت هویت بخشی اسلامی ایرانی، بکارگیری روشهای مناسب آموزشی و ارزشیابی در جهت هویت بخشی اسلامی ایرانی بیشترین برجستگی را دارا می باشند و سایر مولفه ها در اولویت های بعدی جای می گیرند.

بحث و نتیجه گیری

در تبیین یافته های پژوهش بایست گفت، مقوله عدم التزام عملی اولیای مدرسه و اولیای دانش آموزان به معیارهای هویت اسلامی ایرانی بدین معناست که التزام عملی مدارس و مجریان آن به فرهنگ و هویت اسلامی ایرانی از یک طرف و والدین و

گردد. منظور از مولفه برگزاری دوره های مناسب آموزشی برای والدین و فعالان تربیت فراگیران با محوریت هویت اسلامی ایرانی این است که دوره های آموزشی مناسب و کاربردی برای معلمان در خصوص هویت اسلامی ایرانی بشیوه عملیاتی و مصادقی طراحی و اجرا گردد. همچنین دوره های آموزشی مناسب برای والدین در حوزه هویت اسلامی ایرانی به صورت ساده و قابل فهم طراحی و در جلسات انجمن و مربیان پیاده گردد. مقوله اختصاص نیروی متخصص و زمان مناسب و کافی آموزشی برای موضوعات مرتبط با هویت اسلامی ایرانی نشانگر این است که متولی خاص پیگیری آموزشهای مربوط به هویت اسلامی ایرانی در مدارس در قالب مربی یا معاون پرورشی و نماینده معلمان و اولیای دانش آموزان مشخص و وظایف ایشان تدوین و ابلاغ گردد. همچنین زمان آموزشی کافی و مناسب برای مقولات فرهنگی و هویتی اختصاص یابد. مقوله تقویت اقتصاد آموزش و پرورش و تدارک زیرساختهای لازم برای تحقق هویت اسلامی ایرانی بدین معنا است که زیرساختهای مالی و تجهیزاتی مناسب برای تحقق هویت اسلامی ایرانی به معنای واقعی کلمه تدارک دیده شود و تقویت اقتصاد آموزش و پرورش در دستور کار متخصصان و متولیان آموزش و پرورش قرار گیرد. تقویت حلقه های ارتباطی بین دست اندرکاران تربیت فرهنگی و هویتی از رابطه بین اولیای مدرسه و دانش آموز گرفته تا رابطه بین نهاد آموزش و پرورش با سایر نهادهای مرتبط متولی فرهنگی موردنیاز است. مولفه تهیه و تدوین برنامه مناسب درسی در جهت ارتقای هویت اسلامی ایرانی در دو بعد تدوین برنامه مناسب تربیت معنوی در مدارس و تدوین برنامه درسی مناسب و اصولی در راستای هویتبخشی اسلامی ایرانی به فراگیران موردتوجه قرار گیرد. تحقق واقعی ارزشهای هویتی در متولیان تربیتی و الگوهای عملی هویت اسلامی ایرانی در جامعه شامل متناسب سازی عملکرد و گفتار در بزرگسالان در رابطه با مسائل هویت اسلامی ایرانی در جهت ارائه الگو عملی به فراگیران و پیاده سازی تعالیم اسلامی در بستر جامعه می باشد، درخصوص مولفه حمایت همه جانبه از رسانه ملی و آموزش نحوه کنترل و استفاده از فضای مجازی در جهت اعتلای هویت اسلامی ایرانی به دو جنبه تقویت رسانه ملی در خصوص انتشار محتوای فرهنگی و هویت بخشی و کنترل و مدیریت نحوه استفاده از فضای مجازی لازم است پرداخته شود. نهایتاً مقصود از مولفه افزایش سطح سواد هویت اسلامی ایرانی فراگیران در جامعه این است که آشناسازی فراگیران با تمدن اسلامی ایرانی و الگوهای عملی هویت اسلامی ایرانی در قالب برنامه های تبیینی طراحی و پیاده شده و اصلاح رویکرد ناصحیح نسبت به محتوای دینی فرهنگی هم در بین معلمان و دانش آموزان هم

هویت اسلامی ایرانی عملکرد نسبتاً ضعیفی داشته اند و برنامه های فرهنگی رسانه ها از جذابیت لازم برخوردار نمی باشند. همچنین بازیها و محتوای غنی رسانه ای و دیجیتال با موضوعیت هویت اسلامی ایرانی طراحی و تولید نشده اند. نیروی متخصص در خصوص هویت بخشی اسلامی ایرانی به فراگیران در مدرسه و جامعه وجود ندارد و آسیبهای اجتماعی در جامعه روند روبه افزایشی دارد. نهایتاً منظور از ضعف در حوزه برنامه ریزی درسی در ارتباط با هویت بخشی اسلامی ایرانی این است که در ابتدا برنامه درسی فرهنگی متناسب با سن فراگیران مدون نشده است؛ برنامه های درسی با موضوعیت فرهنگی به روز نبوده؛ کتب درسی محتوای محور بوده و محتوای فرهنگی در برخی موارد آرمانی و دست نیافتنی هستند. حجم محتوای کتاب درسی زیاد بوده و محتوای علمی و محتوای فرهنگی در کتب درسی توازن ندارد.

منظور از مقوله ایجاد بستر حمایتی و انگیزشی مناسب برای فراگیران در جهت پیاده سازی ارزشهای هویت اسلامی ایرانی این است که به دانش آموزانی که ارزشهای اسلامی ایرانی را در رفتار و گفتار رعایت می کنند توجه و تشویق لازم صورت پذیرد و در مراسمات مدرسه و محله از ایشان تقدیر گردد. همچنین بسته انگیزشی و تشویقی مناسب برای فراگیران درخصوص پیاده سازی آموزه های اسلامی ایرانی تدارک دیده شود. مقوله جذاب و غنی سازی محتوای آموزشی در جهت هویت بخشی اسلامی ایرانی بدین معنی است که در ابتدا کتب درسی درمقوله هویت اسلامی ایرانی غنی سازی شود؛ حمایت همه جانبه از تولید محتوای فاخر در حوزه آموزش هویت اسلامی ایرانی و جذابیت بخشی به محتوای کتب درسی با محوریت آموزش فرهنگی در دستور کار قرار گیرد و تا جای ممکن از حجم محتوای اضافی کتب درسی در بخش محتوای فرهنگی کم شده و مطالب هدفمند و مفید گردد. مقصود از مقوله بکارگیری روشهای مناسب آموزشی و ارزشیابی در جهت هویت بخشی اسلامی ایرانی این است که معلمان از روشهای مناسب و فعال آموزشی در ارتباط با هویت اسلامی ایرانی بهره گیرند و آموزش تفکر انتقادی به فراگیران جهت مقابله با تحریفات حوزه هویت اسلامی ایرانی را موردتوجه قرار دهند. لازم است فرایند ارزشیابی در حوزه هویت بخشی بر مبنای آزمونهای عملکردی و سنجش مشاهده ای اصلاح گردد. مقوله برپایی مراسمات و مسابقات فاخر با رویکرد علمی فرهنگی در جهت هویت بخشی اسلامی ایرانی بیانگر این است که مراسمات فاخر در سطح مدرسه و منطقه در خصوص هویت اسلامی ایرانی تدارک دیده شده و مسابقات علمی فرهنگی در حوزه مولفه های هویت اسلامی ایرانی بطور گسترده در سطوح مختلف طراحی و اجرا

در بین اولیای دانش آموزان و متولیان سطح کلان تعلیم و تربیت دنبال شود.

درخصوص سوال اول پژوهش پیشنهاد می شود، مدارس و مجریان آن به فرهنگ و هویت اسلامی ایرانی از یک طرف و والدین و بزرگسالان جامعه درخصوص مضامین هویت دینی از سوی دیگر التزام عملی داشته باشند. محتوای فرهنگی کتاب های درسی برای فراگیران جذاب شود و برغناهی علمی کتب درسی در حوزه هویت بخشی افزوده شود. مباحث فرهنگی و هویتی در نظام آموزش در سطوح مختلف اولویت پیدا کند. روشهای آموزشی مدارس در حوزه هویت بخشی بازبینی و فعال و اثربخش گردد و معرفی دقیق فرهنگ اسلامی ایرانی به فراگیران صورت گیرد. به والدین از محتوا و روشهای مناسب تربیت فرهنگی آگاهی لازم داده شود. ارتباط مناسبی بین والدین و اولیای مدرسه با فراگیران برقرار گردد. همچنین معلمان در آموزش مفاهیم فرهنگی اجتماعی دقیق عمل کنند. نظام ارزشیابی در حوزه هویت سنجی اسلامی ایرانی بازبینی و عملکردی گردد. والدین در خصوص آموزشهای فرهنگی به فرزندانشان اقدام عملی را به عمل آورده و زمان کافی و مناسب برای آموزش مسائل فرهنگی و هویتی تدارک دیده شود. همچنین زیرساختهای مالی و تجهیزاتی و نرم افزاری در خصوص آموزش مسائل فرهنگی فراهم شده و عملکرد مدرسه، جامعه و خانواده ها در هویت بخشی به فراگیران همراستا گردد. رسانه های ملی و اسلامی در خصوص فرهنگ سازی هویت اسلامی ایرانی با دقت بیشتری عمل کنند و برنامه های فرهنگی رسانه ها از جذابیت لازم برخوردار گردند. همچنین بازیها و محتوای غنی رسانه ای و دیجیتال با موضوعیت هویت اسلامی ایرانی طراحی و تولید شود. نیروی متخصص در خصوص هویت بخشی اسلامی ایرانی به فراگیران در مدرسه و جامعه تربیت شده و آسیبهای اجتماعی در جامعه کنترل گردد. برنامه درسی فرهنگی متناسب با سن فراگیران مدون شود؛ برنامه های درسی با موضوعیت فرهنگی به روز گردد؛ کتب درسی از حالت محتوامحور خارج شده و حجم محتوای کتاب درسی کم گردد. نهایتاً محتوای علمی و محتوای فرهنگی در کتب درسی متوازن گردد.

در ارتباط با سوال دوم پژوهش، بستر حمایتی و انگیزشی مناسب برای فراگیران در جهت پیاده سازی ارزشهای هویت اسلامی ایرانی بایست انجام گیرد. به دانش آموزانی که ارزشهای اسلامی ایرانی را در رفتار و گفتار رعایت می کنند توجه و تشویق لازم صورت پذیرد و در مراسم مدرسه و محله از ایشان تقدیر گردد. همچنین بسته انگیزشی و تشویقی مناسب برای فراگیران درخصوص پیاده سازی آموزه های اسلامی ایرانی تدارک دیده

شود. جذاب و غنی سازی محتوای آموزشی در جهت هویت بخشی اسلامی ایرانی امری ضروری است. در ابتدا کتب درسی درمقوله هویت اسلامی ایرانی غنی سازی شود؛ حمایت همه جانبه از تولید محتوای فاخر در حوزه آموزش هویت اسلامی ایرانی و جذابیت بخشی به محتوای کتب درسی با محوریت آموزش فرهنگی در دستور کار قرار گیرد و تا جای ممکن از حجم محتوای اضافی کتب درسی در بخش محتوای فرهنگی کم شده و مطالب هدفمند و مفید گردد. معلمان از روشهای مناسب و فعال آموزشی در ارتباط با هویت اسلامی ایرانی بهره گیرند و آموزش تفکر انتقادی به فراگیران جهت مقابله با تحریفات حوزه هویت اسلامی ایرانی را موردتوجه قرار دهند. لازم است فرایند ارزشیابی در حوزه هویت بخشی بر مبنای آزمونهای عملکردی و سنجش مشاهده ای اصلاح گردد. مراسمات فاخر در سطح مدرسه و منطقه در خصوص هویت اسلامی ایرانی تدارک دیده شده و مسابقات علمی فرهنگی در حوزه مولفه های هویت اسلامی ایرانی بطور گسترده در سطوح مختلف طراحی و اجرا گردد. دوره های آموزشی مناسب و کاربردی برای معلمان در خصوص هویت اسلامی ایرانی بشیوه عملیاتی و مصداقی طراحی و اجرا گردد. همچنین دوره های آموزشی مناسب برای والدین در حوزه هویت اسلامی ایرانی به صورت ساده و قابل فهم طراحی و در جلسات انجمن و مربیان پیاده گردد. متولی خاص پیگیری آموزشهای مربوط به هویت اسلامی ایرانی در مدارس در قالب مربی یا معاون پرورشی و نماینده معلمان و اولیای دانش آموزان مشخص و وظایف ایشان تدوین و ابلاغ گردد. همچنین زمان آموزشی کافی و مناسب برای مقولات فرهنگی و هویتی اختصاص یابد. زیرساختهای مالی و تجهیزاتی مناسب برای تحقق هویت اسلامی ایرانی به معنای واقعی کلمه تدارک دیده شود و تقویت اقتصاد آموزش و پرورش در دستور کار متخصصان و متولیان آموزش و پرورش قرار گیرد. تقویت حلقه های ارتباطی بین دست اندرکاران تربیت فرهنگی و هویتی از رابطه بین اولیای مدرسه و دانش آموز گرفته تا رابطه بین نهاد آموزش و پرورش با سایر نهادهای مرتبط متولی فرهنگی موردنیاز است. تدوین برنامه مناسب تربیت معنوی در مدارس و تدوین برنامه درسی مناسب و اصولی در راستای هویتبخشی اسلامی ایرانی به فراگیران موردتوجه قرار گیرد. تحقق واقعی ارزشهای هویتی در متولیان تربیتی و الگوهای عملی هویت اسلامی ایرانی در جامعه شامل متناسب سازی عملکرد و گفتار در بزرگسالان در رابطه با مسائل هویت اسلامی ایرانی در جهت ارائه الگو عملی به فراگیران و پیاده سازی تعالیم اسلامی در بستر جامعه موردنظر واقع گردد. به تقویت رسانه ملی در خصوص انتشار محتوای فرهنگی و هویت

نوجوانان (مورد مطالعه: دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه استان اردبیل). فصلنامه مطالعات فرهنگ ارتباطات. ۲۴(۶۱)، ۳۵-۶۳
 صبوری خسروشاهی، حبیب. (۱۳۸۹). آموزش و پرورش در عصر جهانی شدن؛ چالش‌ها و راهبردهای مواجهه با آن، مطالعات راهبردی جهانی شدن، (۱)، ۴۷-۶۵
 صمدی، معصومه. (۱۴۰۱). بررسی علل آسیب‌پذیری نظام آموزشی در پرورش هویت دینی دانش‌آموزان، فصلنامه مطالعات ملی، ۲۳(۳)، ۳۳-۵۴.

محمودی، سیروس. (۱۳۹۷). بررسی جایگاه هویت دینی و انقلابی در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، نشریه علمی پژوهشی در مسائل تعلیم و تربیت اسلامی، ۲۸(۴۷)، ۱۵۹-۱۸۲.
 مقصودی، مجتبی؛ گلشاهی، محمدمهدی؛ نیک سیرت فر، مژگان. (۱۴۰۱). الگوی مطلوب بازنمایی هویت ملی در کتاب درسی پایه ابتدایی بر اساس الگوی فراشناختی، فصلنامه مطالعات ملی، ۲۴(۱)، ۷۵-۸۶.
 مودن پور، شفیع؛ موسوی، سید یعقوب و امیر مظاهری، امیر مسعود. (۱۳۹۸). تاثیر ابعاد جهانی شدن فرهنگی بر احساس هویت ملی (مطالعه موردی دانش‌آموزان مقطع پیش دانشگاهی شهرستان بابل)، جامعه‌شناسی نهاد های اجتماعی، ۲، ۹۷-۱۱۲.

فهرست منابع

- Brown, A., Barker E.D., Rahman, Q. (2020). Erotic Target Identity Inversions Among Men and Women in an Internet Sample. *J Sex Med.* 17:99-110
- Dusanic, Srdjan. (2019). Religious identity of youth in republika Srpska: Importance , perception and measurment , *GODIŠNJAK ZA PSIHLOGIJU* , Vol . 16 , 2019 , 151-156
- Eftekhari, J., Eftekhari, H., Moslemmi, F. (2019). Investigating the importance and necessity of welfare education in primary school (based on Klein's curriculum elements), *Farhangian University, Scientific-Promotional Quarterly of Educational Research*, 5(17), 93-107. [Persian]
- Froehlich, L. (2020). A longitudinal investigation of the ethnic and national identities of children with migration background in Germany, *Social Psychology*, 51(2), 91-105.
- Gouvea, J. (2020). Recent Research on Students' Identities: Advancing Theory and Practice to Disrupt Inequities, *CBE - Life Sciences Education*, Tufts University, Medford, 1-3
- Heydarian Noor, Z., Hossein Panahi, H., Niazi, M. (2020) Meta-analysis of the relationship

بخشی و کنترل و مدیریت نحوه استفاده از فضای مجازی لازم است پرداخته شود. آشناسازی فراگیران با تمدن اسلامی ایرانی و الگوهای عملی هویت اسلامی ایرانی در قالب برنامه‌های تبیینی طراحی و پیاده شده و اصلاح رویکرد ناصحیح نسبت به محتوای دینی فرهنگی هم در بین معلمان و دانش‌آموزان هم در بین اولیای دانش‌آموزان و متولیان سطح کلان تعلیم و تربیت دنبال شود.

موازین اخلاقی

در این مطالعه اصول اخلاق در پژوهش شامل اخذ رضایت آگاهانه از شرکت‌کنندگان و حفظ اطلاعات محرمانه آنها رعایت گردیده است.

تشکر و قدردانی

پژوهشگران مراتب قدردانی و تشکر خود را از کلیه شرکت‌کنندگان این پژوهش که با استقبال و بردباری، در روند استخراج نتایج همکاری نمودند، اعلام می‌دارند.

تعارض منافع

نویسندگان این مطالعه هیچ گونه تعارض منافی در انجام و نگارش آن ندارند.

منابع فارسی

- افتخاری، جابر؛ افتخاری، حجت؛ و مسلمی، فهیمه. (۱۳۹۸). بررسی اهمیت و ضرورت آموزش بهزیستی در دوره ابتدایی (بر اساس عناصر برنامه درسی کلان)، دانشگاه فرهنگیان، فصلنامه علمی-ترویجی آموزش پژوهی، ۵(۱۷)، ۹۳-۱۰۷
- پاکوفته، نسرين؛ نصری، صادق؛ نصرالهی، بیتا؛ فرخی، نور علی (۱۴۰۰). جامعه پژوهی فرهنگی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، فصلنامه علمی (مقاله علمی-پژوهشی)، ۱۲(۲)، ۹-۷
- حیدریان نور، زینب؛ حسین پناهی، حلیمه؛ نیازی، محسن. (۱۴۰۲). فراتحلیل ارتباط استفاده از رسانه های اجتماعی مجازی و هویت ملی بررسی مطالعات انجام شده از سال ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۸، نشریه علمی انتظام اجتماعی، ۱۵(۲)، ۱۳۹-۱۵۲
- رهبر قاضی، محمودرضا و ایمانیان مفرد، زینب. (۱۳۹۶). بررسی تاثیرات شبکه‌های اجتماعی مجازی بر روی هویت ملی، فصلنامه علمی-پژوهشی قدرت نرم، ۱۷، ۱۱۶-۱۳۳.
- شکرپیگی، نرگس؛ شکرپیگی، رضوان. (۱۴۰۲). عوامل موثر بر تقویت آینده نگری و هویت دینی با تاکید بر قرآن و حدیث، فصلنامه علمی قرآن و علوم اجتماعی، ۳(۱)، ۶۸-۷۹
- شهبابی عبران، بهجت؛ جعفری، علی؛ هاشمی، شهناز؛ سلطانی فر، محمد. (۱۴۰۲). هویت های دوگانه در فضای مجازی- واقعی

- social networks on national identity, *Soft Power Quarterly Research Journal*, 17, 116-133. [Persian]
- Shahabi Anbaran, B., Jafari, A., Hashemi; Sh., Soltanifar, M. (2023). Dual identities in the virtual-real space of adolescents (case study: second-year high school students in Ardabil province). *Quarterly Journal of Communication Culture Studies*. 24(61), 35-63. [Persian]
- between the use of virtual social media and national identity: a review of studies conducted from 2011 to 2019, *Scientific Journal of Social Order*, 15(2), 139-152. [Persian]
- Pakooft, N., Nasri, S., Nasrollahi, B., Farrokhi, N. (2019). Cultural Society Studies, Institute of Humanities and Cultural Studies, *Scientific Quarterly (Scientific-Research Article)*, 12(2), 7-9. [Persian]
- Rahbar Ghazi, M. R., Imanian Mofard, Z. (2017). Investigating the effects of virtual